

Chráněná území Belize

Oldřich Kopecký a Magdaléna Kopecká

Pokud se rozhodnete vyrazit za přírodními krásami neotropické oblasti do Střední Ameriky, je jedním z vhodných cílů stát Belize na Yukatánském poloostrově.

A to především kvůli velmi zachovalé, rozmanité přírodě, její poměrně dobré ochraně (obyvatelé např. platí i daň na ochranu životního prostředí ve výši 1 % příjmů), nízké kriminalitě a oficiálnímu jazyku, kterým se – na rozdíl od v okolních zemích užívané španělštiny – stala angličtina. Belize totiž bylo britskou kolonií s názvem Britský Honduras, v současnosti je nezávislým státem a členem Společenství národů (*Commonwealth of Nations*).

Rozloha Belize – 22 966 km² – je srovnatelná např. s rozlohou Moravy se Slezskem. Přitom 44 % veškerého území je chráněno. Praktickou ochranu chráněných území organizuje kromě belizského Ministerstva přírodních zdrojů a životního prostředí i celá řada dalších mezinárodních a celostátních nevládních organizací (WWF – Světový fond na ochranu přírody, Společnost na ochranu planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů *Wildlife Conservation Society*, Nature Conservancy, Fond na ochranu chráněných území *Protected Areas Conservation Trust*, Belize Audubon Society a další).

Na území relativně malého státu je možné narazit na pětici hlavních typů biotopů: savany, suché opadavé lesy, stálezelené lesy, tropické deštné lesy a horské lesy.

Významná je i přítomnost mangrovů a korálového útesu, který se táhne podél pobřeží. Po Velkém bariérovém útesu u australských břehů je druhým nejdelším korálovým útesem na světě.

Národní kategorie chráněných území Belize

V roce 1981, kdy Belize získalo nezávislost na Velké Británii, byl přijat i zákon o soustavě národních parků (*National Park System Act*). Jedná se o právní normu, která upravuje ochranu přírody a klasifikuje chráněné oblasti. V době svého vzniku zákon vymezil čtyři hlavní kategorie chráněných území, dnes je pojímán širěji, a v Belize tak lze nalézt deset hlavních kategorií chráněných území. Patří mezi ně i archeologické rezervace (*Archaeological Reserves*), kde hlavním jsou předmětem ochrany pozůstatky mayské kultury. Další kategorie již chrání čistě přírodní stanoviště. Nejprísnejší ochrana se uplatňuje

Podmáčené savany, které volně navazují na rozsáhlé sladkovodní laguny, jsou typickým biotopem Crooked Tree Wildlife Sanctuary.

v přírodních rezervacích (*Nature Reserves*), které odpovídají kategorii I v klasifikaci Mezinárodní unie na ochranu přírody (IUCN), tedy oblastem zřízeným pro vědecké účely nebo pro ochranu člověkem neovlivněné přírody. Vstup do nich je bez příslušného povolení jednotlivých správ zakázán; národní parky (*National Parks*) spadají do kategorie IUCN II a snoubí v sobě ochranu ekosystémů s regulovanou rekreací. V Belize je zdůrazňována i jejich funkce vzdělávací. Kategorie IUCN III a IV jsou zastoupeny v podobě *Wildlife Sanctuaries* (doslova svatyně nebo útočiště flóry a fauny). Chrání oblasti zřízené pro ochranu konkrétních celostátně významných druhů, jako jsou např. jaguár (*Panthera onca*), čáp jabiru (*Jabiru mycteria*) nebo vřešťan mono (*Alouatta pigra*). Do stejné kategorie IUCN je možné zařadit i ptačí útočiště (*Bird Sanctuaries*), v Belize chránící obzvláště významná hnízdiště a shromaždiště ptáků na malých ostrovech podél pobřeží. Do kategorie IUCN III se řadí přírodní památky (*Natural Monuments*), které se zaměřují na geomorfologické či geologické jevy, jako jsou např. druhá nejvyšší hora Victoria Peak (1 120 m n.m.), krasové jeskyně Actun Tunichil Muknal, které sloužily starým Mayům k obětním rituálům, nebo pro potápěče atraktivní Blue Hole zpopularizovaná J. J. Cousteauem. Ochranu mořských ekosystémů zajišťují dvě kategorie, odpoví

vidající podle klasifikace IUCN kategorií V. Jsou to mořské rezervace (*Marine Reserves*) a místa hromadného tření ryb (*Spawning Aggregation Sites*).

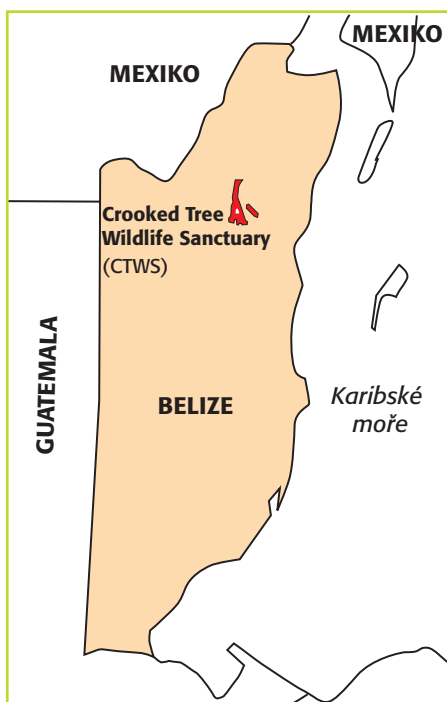
Kategorii IUCN VI, tedy území zřízená převážně za účelem udržitelného využívání přírodních ekosystémů, odpovídají v Belize plošně největší lesní rezervace (*Forest Reserves*).

Mimo oficiální státní systém chráněných území stojí soukromé rezervace (*Private Reserves*).

Chráněná území zblízka – Crooked Tree Wildlife Sanctuary

Během naší měsíční cesty po Belize v roce 2007 se nám podařilo navštívit 20 chráněných území. Ve dvou z nich jsme pobývali delší dobu, a jejich přírodu jsme tak mohli alespoň částečně poznat. O přírodě území Cockscomb Basin Wildlife Sanctuary, které se rozkládá na jihu Belize a chrání rozsáhlé plochy deštného lesa, pojednává článek v *Živě* (2/2009), území Crooked Tree Wildlife Sanctuary (dále v textu CTWS) se věnuje tento článek.

CTWS, chráněná i Ramsarskou úmluvou, je pojmenovaná po pokroucených kmenech ledvinovníku západního (*Anacardium occidentale*), u nás známého spíše jako kešů. Rozkládá se na ploše 66,37 km² a je nej-

starším chráněným územím této kategorie v zemi. CTWS byla vyhlášena v roce 1984 a je známá především jako jedna z nejlepších lokalit pro pozorování ptáků. Není tedy překvapením, že služby domorodého průvodce si můžete v malé stejnojmenné vesničce asi s 800 obyvateli zajistit hned na čtyřech různých místech. Územím však vedou i značené a udržované trasy, takže je zde pohyb snadný i bez průvodce.

CTWS tvoří soustava několika navzájem propojených sladkovodních lagun s výrazným meziročním kolísáním hladiny. Břehy lemují nízký neprostupný les, na který navazují podmáčené a suché savany. V suché savaně dominují palmy a keřovitý strom *Cre-*

scenia alata. Plody tohoto stromu vyrůstají přímo na starých větvích (kauliflorie) a květy opylují netopýři. Přímo v CTWS leží vesnice obklopená kulturní krajinou a rozvolněným lesem s dominancí borovice karibské (*Pinus caribaea*) a dubu *Quercus oleoides* s jednoduchými celokrajnými listy. Tato plocha je ovšem z chráněného území vyjmuta. Ve vesnici a přilehlém okolí pasou místní obyvatelé skot a pěstují chlebovník obecný (*Artocarpus altilis*), mangovník indický (*Mangifera indica*), papáju melounovou (*Carica papaya*), různé druhy citrusů, ale hlavně již zmínované a velmi oblíbené kešú. Z jeho plodů se vyrábí víno, marmelády a léčivé přípravky. Z okrasných rostlin patří mezi nejrozšířenější ibišek čínský (*Hibiscus rosa-sinensis*), žlutokvětý keř *Cascabela thevetia* a též orchidej *Brassavola nodosa*. S některými z pěstovaných rostlin se lze setkat i mimo udržované zahrádky, takže příroda v okolí vesnice působí parkovým dojmem.

Za hlavní předmět ochrany v CTWS je možné označit jednoho z největších ptáků západní polokoule – čápa jabiru. Ideální dobou pro jeho pozorování zůstává období sucha (leden až květen), kdy čápi hnízdí na vrcholcích stromů poblíž lagun. Laguny od ledna v důsledku menšího přísunu srážek postupně vysychají, přičemž může dojít až k jejich plošnému zmenšení na třetinu velikosti ve srovnání s obdobím dešťů. Na zmenšující se ploše lagun se pak koncentrují velké počty na vodu vázaných ptačích druhů, a to nejen místních, ale i tažných. V tomto období, kdy je CTWS i turisticky nejvytíženější, je zde každoročně zaznamenáno okolo na 300 ptačích druhů. Nám se během pětidenního pobytu na přelomu listopadu a prosince podařilo pozorovat 48 druhů. Ve vesnici to byly především drobnější dru-

hy pěvců (*Passeriformes*) z typicky americké čeledi tyranovitých (*Tyrannidae*). Ta je v Belize nejpočetnější ptačí čelodí s 60 zástupci, jako jsou tyran bentevi (*Pitangus sulphuratus*), drobný tyránek ploskozobý (*Todirostrum cinereum*) nebo běžný, ve skupinách se pohybující tyran pospolitý (*Myiozetetes similis*). Ovšem nejhodnější je tyranovec rubínový (*Pyrocephalus rubinus*), v CTWS a jeho okolí označovaný místními jako „trash bird“ čili „pták šunt“. Přitom na červeně zbarvené samce musí lahodit nejen milovníkům přírody. V jasně červeném zbarvení si se samci tyranovců nezadají snad jen samci kardinálů červených (*Cardinalis cardinalis*), což je jeden z mála druhů ptáků, u něhož zpívají i samičky. Běžnou byla také kompletně modře zbarvená tangara modrá (*Thraupis episcopus*), rovněž z typicky americké čeledi tangarovitých (*Thraupidae*). Přímo v zahradách bylo možné pozorovat početná hejna drobných pěvců kněžníků obojkových (*Sporophila torqueola*) nebo kolibříky rezavoocasé (*Amazilia tzacatl*), pro něž jsou okrasné kvetoucí rostliny doslova prostřeným stolem. Na pěstovaných plodech si zase pochutnávaly skupinky výrazných arrasari pestrých (*Pteroglossus torquatus*) z čeledi tukanovitých (*Ramphastidae*). Stranou nezůstávají ani dřevěné kůly, které tvoří spolu s ostnatým drátem ploty většiny zahrad. Jako zásobárnu a skrýš žaludů je využívají rodinná hejna datlů sběračů (*Melanerpes formicivorus*). Ze solitérních stromů roztroušených po pastvinách na sebe různými zvuky a voláním upozorňuje sokolovec volavý (*Herpetotheres cachinnans*), živící se plazy. Přímo na pastvinách se prochází volavka rusovlasá (*Bubulcus ibis*), sbírající hmyz vyplašený pasoucím se dobytkem. Z pro CTWS typických zástupců řádu brodivých (*Ciconiiformes*) je tato „suchozemská“ volavka nejběžnější, i když tomu tak dříve nebývalo, a i zde je možné pozorovat její úspěšnou expanzi, která se zdaleka netýká jen Střední Ameriky.

Za ptáky, kvůli nimž se do CTWS každoročně sjíždějí davy milovníků opeřenců, je dobré se vydat do blízkosti lagun nebo přímo na laguny. My jsme z brodivých pozorovali např. nesyty lesní (*Mycteria americana*), majestátní bukače středoamerické (*Tigrisoma mexicanum*), volavky bílé (*Ardea alba*) nebo drobné volavky zelenavé (*Butorides virescens*). Podobný způsob života a obživy jako brodiví mají i ibisové bílí (*Eudocimus albus*). Ryby pronásledují též dravci (*Falconiformes*), především káně černokrká (*Bu-sarellus nigricollis*) a i v ČR se vyskytující orlovec říční (*Pandion haliaetus*). Na menší ryby se specializuje pět druhů rybařů. Nás však nejvíce zaujali ostnáci trnití (*Jacana spinosa*), ptáci z řádu dlouhokřídlých (*Charadriiformes*), pohybující se na vodní hladině po vzplývavé vegetaci. Pro svou zdánlivou schopnost chodit po hladině jsou tyto ptáci

Vodní plochu sladkovodních lagun částečně pokrývá vzplývavá vegetace, na níž je možno pozorovat ostnáky trnité. Břehy lagun pak lemují husté křoviny, na nichž se vyhřívají leguáni zelení a jako posedu je využívají různí, zejména však rybožraví ptáci.

Pár datlů sběračů na plotě ve vesnici Crooked Tree při kontrole zásobárny žaludů.

s ostruhou na křídlech v Belize nazývají „Jesus Christ birds“. Samice je u tohoto druhu polyandrická, vejce klade do hnízd až čtyřem samcům, kteří přebírají kompletní starost o snůšku i o mláďata.

Ačkoliv jsou ptáci hlavním lákadlem CTWS, lze zde samozřejmě narazit i na celou řadu dalších zajímavých živočišných druhů. Udivila nás hnízda mravenců rodu *Atta*, která zabírají plochu i několika čtverečních metrů, s nálevkovitými vchody čnicími až půl metru nad okolní půdu. Narazili jsme zde i na několik jedinců motýla monarchy stěhovavého (*Danaus plexippus*) známého každoročními masovými migracemi z USA a Kanady do středního Mexika, kde zimuje. Též druhová pestrost vážek (*Odonata*) byla v CTWS spolu s ostrovem Caye Caulker z navštívených belizských lokalit nejvyšší. V noci po vydatném dešti obsadil dočasné vodní plochy na pastvinách chór žab, z nichž nejvýraznější byla jedna z největších žab světa ropucha obrovská (*Rhinella marina*), dále skokan Vaillantův (*Lithobates vaillanti*) a drobná parosnička středoamerická (*Hylopachus variolosus*) s nezaměnitelným hlasem připomínajícím ovčí bečení. Za podvečerní projížďky po Northern Lagoon na za-

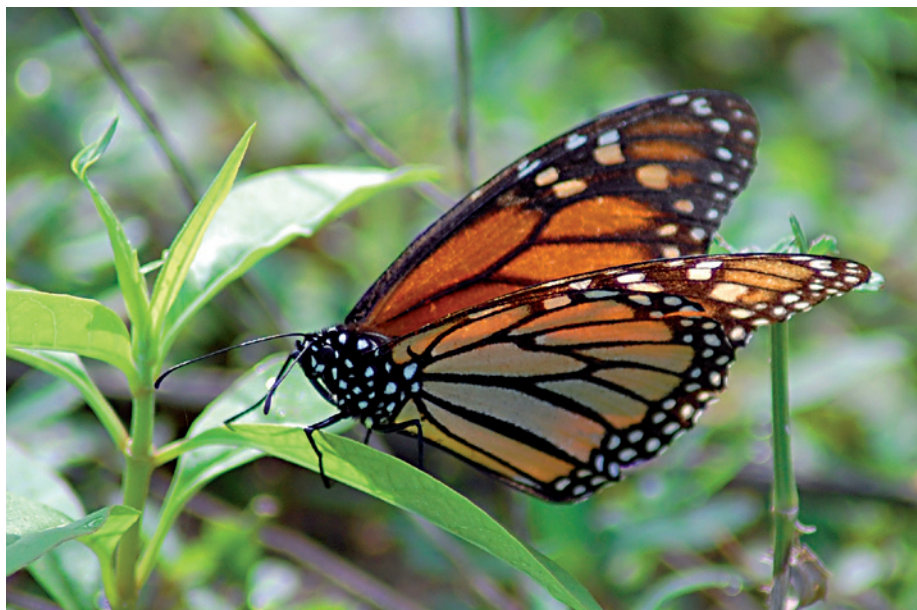
Ozývající se samec parosničky středoamerické – tento druh je jedním ze dvou zástupců čeledi parosničkovitých (*Microhylidae*) žijících v Belize.

půjčené kánoi jsme na keřích nad hladinou objevili vyhřívající se leguány zelené (*Iguana*

iguana). Když jsme se přiblížili příliš, unikali do vody efektními skoky, a to i z několikametrové výšky. Jižní část CTWS (Spanish Lagoon, Spanish Creek, Southern Lagoon a Black Creek) je vyhlášenou vysokými počty počty zde se vyskytujících krokodýlů Moreletových (*Crocodylus moreletii*) a zároveň pro přítomnost několika tlup vřešťanů mono, kteří jsou endemitem Yukatánu.

Belizská vláda pověřila správou CTWS nevládní ornitologickou organizaci Belize Audubon Society. V současnosti není CTWS nijak výrazněji ohrožena a z ochrannářského hlediska se podle informací místního správce jedná o velice poklidné chráněné území. Návštěvu nezbyvá než doporučit, a to nejen ornitologům a milovníkům ptáků, ale i všem ostatním.

Foto autoři
O. Kopecký pracuje na katedře zoologie a rybářství Fakulty agrobiologie, přírodních a potravinových zdrojů České zemědělské univerzity v Praze,
M. Kopecká působí v sekci životního prostředí, SUDOP Praha a.s.

Monarchy stěhovavé jsme v Crooked Tree Wildlife Sanctuary pozorovali pouze jednotlivě, hlavní tahové cesty těchto motýlů z Kanady a USA na zimoviště do Mexika totiž vedou nad pevninou. Trasa Florida – Yukatánský poloostrov, při níž migranti musí přeletět Mexický záliv, není motýly tolik využívána.

SUMMARY

Kopecký O. & Kopecká M.: Protected Areas in Belize

When travelling in Central America, visitors interesting in nature should not omit Belize, situated on the eastern coast of the Yucatan Peninsula. More than 40% of the country's territory is protected and protected areas include all main habitat types, from dry grasslands in the north to tropical rainforests in the south. The Crooked Tree established in 1984 is the oldest Wildlife Sanctuary in Belize. The area aiming at the

Jabiru (*Jabiru mycteria*) protection is covered mainly by freshwater lagoons and has also been protected under the Ramsar Convention. The Crooked Tree Wildlife Sanctuary attracts most visitors in the dry season (January to May) when high numbers of birds, both resident/sedentary and migratory ones, are concentrated on drying lagoons. Moreover, the area hosts a plenty of other remarkable animals, e.g. the Green Iguana (*Iguana iguana*), Morelet's or Mexican Crocodile (*Crocodylus moreletii*) or the Guatemalan Black Howler (*Alouatta pigra*), the latter also known as the Yucatan Black Howler. Therefore, a visit to the protected area as well as to the whole country is highly recommended by the authors.